The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol ⟶ (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▽ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole ⟶ signifie "A SUIVRE", le symbole ▽ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

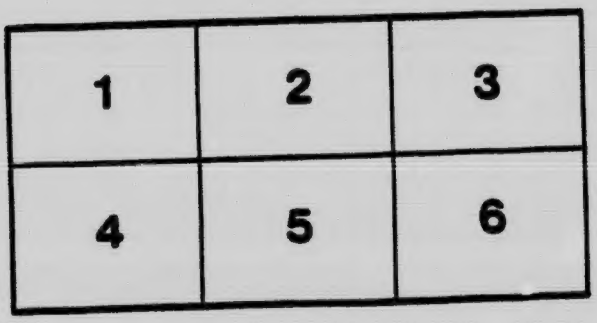

Сироти

—

ОБРАЗ ДРАМАТИЧНИЙ

в 4-ох актах з співами

—

—Написав—

РОМАН СУРМАЧ

(І. Я. Луцик)

—

Накладом Української Книгарні

850 Main St., Winnipeg, Man.

PRINTED IN CANADA

Сироти

ОБРАЗ ДРАМАТИЧНИЙ

в 4-ох актах зі співами.

HUKRDUP

Написав

РОМАН СУРМАЧ.
(І. Я. Луцик).

Накладом Української Книгарні
850 Main St., Winnipeg, Man.

PG3979
S86
S9

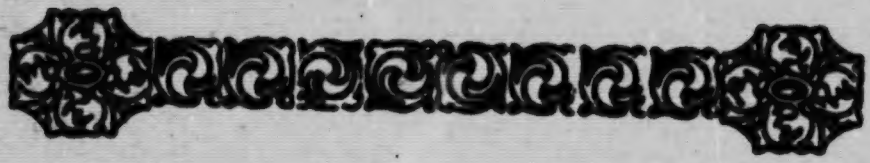

ОСОБИ ПЕРШОГО АКТА:

РОМАН, молодий, недавно оженений господар.
ГАЛЯ, його жінка.
МАРТУСЯ, їх доня, має 5 літ.
ОСИП, війт в громаді.
СЕМЕН, сусід Романа.
МАРІЙКА, дівчина-сусідка Романа і Галі.
АНТІН, парубок.
МИКИТЕЙ, поліцай громадський.
ПАРУБКИ І ДІВЧАТА.
ЦИГАН.
ЦИГАНКА.
ДІДУСЬ, прошака.

Діеся в хаті Романа, в неділю.

АКТ ПЕРШИЙ.

СЦЕНА І

ГАЛЯ сидить на [illegible] а МАРТУСЯ стоїть, або клячить, о[illegible]а о коліна матері:

Спів Галї:

Сонце меркне, вечоріє,
Ангел ясні зорі сіє,
І землицю миром росить.
А в церковці дзвін голосить·
Честь во віки, честь одному,
Всесвятому, всеблаому.
Всесвятому Богу честь!

А в хатині, при дитині,
У вечірній тій годині,
Мати Бога умоляла,
І тихенько заспівала:
Спи сердечно, спи голубко,
Спи безпечно люба любко,
Спи дитинко спи!

Над тобою гень горою,
Ангел Божий ся возносить,
Щастя, долі, супокою
Він для тебе в небі просить.
Бог все видить, Бог все знає,
І землицю Він зміняє,
В безконечно тихий рай!

(По співі): Так дитиночко моя. Тоту пісоньку співала над моєю колискою покійна твоя бабуня, а і я співала кождого дня тобі тоту молитву, коли ти була маленька. А Бозя чує тоту молитву і святі Ангели сторожать в сні над дитинкою. Бозя любить маленькі діти. А ти Мартусю памятай, щобись все щиро мовила св. молитву. Бо хто з Богом то і Бог з ним. Щоби не знати, яке прийшло нещастє, то Бог не ост[illegible]ть того, хто молиться до Нього. Видиш — ми були бідні, такі дуже бідні. Бувало, як дідусь умерли, то і хліба не було в хаті. А бабуня плаче і молиться з нами, і нераз голодні ішли ми на роботу, голодні ля-

гали спати а на молитву не забували. І Бог потішав нас і підпоміг і вивів з біди. Ой не забуваймо на Бога, бо єсли Він не виведе дітей України з недолі, то ніхто нам не поможе, ніхто не заступиться за нами! (вбігає Марійка).

Марійка. Як ся маєте Галю. А що, нема більше нікого у вас?

Галя: Десь, що лиш не видно Романа. Пійшов до війта, і таки зараз мав вернути.

Марійка: Та бо то сьогодні вечером проба співу в читальни! Пійдете Галю?

Галя: Радаб я пійти, та трудно буде, Мартуся нездорова, кашляє дитина, брати зі собою не можна, а в хаті нема кого лишити. Щоби дядько Микетей прийшов, то при нім Мартуся бавиться, а так самої дитини лишити не можна.

Марійка: Галю, мусим найти дядька Микетея. Як вас нема, то і проба мені не мила. А сьогодні мусим заспівати на славу. Мені чогось так легко на серцю, начеб...

Галя (перебиває): Антін прислати мав завтра в старости! Що?

Марійка: Та бо Галю виговорюєте Бог знає що. Де мені до старостів!

Галя: Якось воно буде, і твій четвер не далеко. Таке то наше дівованнє, як тото перше веснянне сонінко. Ледво що блисне, а знов покриєся

за хмари, вже його не видно. А вийдеш за муж, то журбам кінця нема.

Марійка: Яка там вам журба. Чоловіка маєте такого, що і з свічкою шукай; сіди, славити Господа не знаєте, ну, і чим вам журитися? А вже ваша Мартуся (бере дитину і підносить в гору: цілує, і саджає на лавці) то така, як Ангел Божий.

Галя: Не хваліть, щобисьте не перехвалили. Та і ціла моя журба з дитиною. Нераз ночами сниться мені, що десь хтось забрав мені її, що уніс десь далеко. А коли по такім сні пробуджуся, то зимний піт зливає мене, я тулю дитину до грудей і плачу на саму гадку, що моя ясочка маленька мала би щось потерпіти. Бо то ціле моє щастє, ціла моя радість і потіха і роскіш життя мого.

Марійка: Не бійтеся. Виросте вона на потіху вам і на славу всім, така буде красуння, як її матуся, правда Мартусю? Ей коби то дядько Микетей надійшов, то оим була така рада, щобим його поцілувала.

(За сценою чути голос і спів Микетея).

Жінка перша, я за нею,
Не журися Микетею,
Хотяй буде бити,

Бити і сварити;
Я шапчину під пашину,
Задягнуся в опанчину
І прикриюся сівнею,
Не журися Микетею!

Галя: Чуєш Марійко, Микетей вже йде!

СЦЕНА II.

(Входить Микетей, літ 60, Антін парубок).

Марійка: За вовка помовка:

Микетей: А вовк сам в хату лізе, а єще й коника за собою веде! Видиш Марійко, чогось ти почервоніла.

Марійка: Ет, хочеться вам балакати! (сідає).

Галя: Сідайте Микитею, сідай Антоне. (Антін сідає).

Микетей: Не штука, "сідай Микитею", або то у Микетея час, чи що? От шукаю війта, треба йому залапортувати, що цигане крутяться в сусідному селі.

Марійка: Ей, щоби цигане прийшли, можеб виворожили...

Микетей: (перебиває) чи буде Антін, чи не Антін...

Антін: Дайте спокій, не встидайте дівчини.

(Микетей шукає по кешенях і витягає цукорок, приступає до Мартусі і дає їй).

Микетей: Маєш дитинко, я найшов на дорозі.

Мартуся: Дякую дядьку Микетею!

Микетей: На весіллю подякуєш, моя доню. Або то я тебе не вибавив на руках чи що? Єще і висватаю, лишень наперед тоту сороку Марійку оженити мушу.

Галя: А що ваша жінка, здорова вже?

Микетей: А здорова, здорова. Тілько одно зле, що за дуже трудяча, і ось тепер на старости літ млина їй захотілося!

Антін: Та якого млина?

Галя: Вітрака хочете ставити?

Микетей: Ба, що вітрак! Вона вже і має млин і меле вам, меле.

Марійка: Та чим меле?

Микетей: Як чим, а язиком, і то від рана до ночі.

Всі: Ха, ха, ха!

Антін: А що Галю, підете на пробу?

Галя: А хату на кого лишу? Таж дитина.

Мартуся: Мамо, я піду на пробу.

Галя (цілує її). Не можна доню, не можна. Ти чогось слабенька, лишишся в дома, а за то в неділю то вже буде радість і забава.

Микетей: Певно, що забава, заспіваєм, потанцюєм, а Марійку і Антона таки до єгомостя заведем, щоби скорше весілле було.

Марійка: Та що нам з того, коли ось Галя не можуть іти на пробу!

Микетей: Що то не може, мусить іти!

Галя: Ні, дядьку, дитини нема при кім лишити.

Антін: Хіба би ви Микетею були ласкаві.

Микетей: Що я громадський урядник маю дітей пильнувати? А мій мельник-баба що на тое скаже? Га?

Марійка: Зробіть ласку Микетею.

Микетей: Ні!

Антін: Послухайте Микетею!

Микетей: Ні!

Галя: Микетею, як би ваша ласка!

Микетей: (вже мякше) Ні!

Мартуся: Я хочу, щоби дядько Микетей мені мені байку сказали!

Галя, Марійка, Антін: А що дядьку Микетею?

Микетей: Що? дитини послухаю, а вас ні! Ну, ну, я вже знаю, що ви "дядькаете", як Микетея треба. Вже я ся лишу і як мені не будете добре співали, то вам кажу! Або ви знаете співати? Прийде до чого, то все забули і реентий аж волосее рве з лисої як коліно голови. Тої пісні, щосьте співали тамтого разу, вже ані тямки нема! Знаю я вас, знаю!

Марійка: А ми вас знаем Микетею! Та за то,

щосьте добрі для нас, то можем спробувати, чи забулисьмо, чи ні! Добре Галя?

Галя: А чому би ні! Я до співу в кожду хвилю. Но Антоне?

Антін: Та дядько Микетей нехай басом потягає. (Всі так як сидять).

СПІВ II.

В чистім поли вітер віє,
Лист пожовклий шелестить,
Доля Руси плаче, ниє,
Щастя Руси в гробі спить.

Тужить нишком филя Прута,
І сумують Буг та Сян:
"Доле наша позабута,
Чом минаєш руський лан?"

Схаменулась наша доля,

І несе нам рай весни,
Чути голос гень від поля:
"Враз вставайте Русини!"

В руськім поли сонце сяє,
І весело Збруч пливе,
Русь спасеннєм ся вінчає
З нами Бог, а Русь живе!

Микетей (по співі): Аж лекше на серцю, коли почуєм такий спів. Та ось я тут балакаю і балакаю, а до війта нема кому йти. Хіба ходи Антоне, підведеш мене.

Антін: Ні длдьку, я почекаю на Романа, бо у мене діло до нього є.

Микетей: Знаю я, яке то діло: (співає) "Чорні очи як терен, коли-ж ми ся поберем!" От яке у тебе діло. Но, в ласці Божій оставайте. А ти, Мартусе не журися, старий Микетей прийде, і розкаже байку. Якось то буде. (виходить).

СЦЕНА III.

(Ті самі без Микетея).

Марійка: Ну, славите Господа Бога, що підете Галю на пробу.

Галя: Я і сама рада. Тепер я загляну на обійсте, а ви пильнуйте моєї Мартусі, бо знаєте (сміється), що цигане крутяться по селі. (виходить, Марійка сідає коло дитини).

Антін: І щож Марійко! Мабуть знає дядько Микетей, що дорога наша веде до єгомостя. (підходить до ньої) Марійко, коби ти знала, як я се хочу того, щоби ми станули під вінець, щоби разом ми могли трудитися для Бога, для України і для себе. Но може ти не приймеш моїх старостів, може ти полюбила другого? Скажи мені дівчино!

Марійка: Як буде така воля моїх родичів, то і я не відкажуся. Ти знаєш тоє. (Обоє підходять гаперед сцени, тримаючися за руки, но станувши на середині розходяться о два кроки).

СПІВ III.

Антін: —

Віруй дівча, серцю мому,
Що лиш правда єсть у ньому,
І любови щирий жар.

Обоє: —

Віруй, віруй, що одного
Я бажаю: серця твого,
Бо в тім серцю жизні чар.

Антін: —

Скажи слово: "люблю, люблю!"

Марійка: —

Чи не віриш мій соколе?

Антін: —

А до серця приголублю,

Разом: —

Мій ти світе, моя доле!
І щасливо будем жити
Серед щастя і обнови
І взаїмно ся кріпити
Духом мира і любови.

(по співі)

Антін: Завтра Марійко прийду я в старости до тебе, а нині заспіваєм вечером, аж лунати буде наша пісня.

(Марійка сідає коло дитини).

СЦЕНА IV.

(Входять: Роман, Осип).

Роман: А то що, пара голубів, чи що? Ми чуєм, співають на два голоси. Я зараз кажу до начальника, що певно Антін і Марійка. Сідайте начальнику. (гладить дитину по лици) А мама де?

Марійка: Пішла до корови ваша Галя.

Осип: Но, сьогодні в читальни скажу вам новину.

Роман. Що такого?

Осип: Ба, цікавий. Зачекайте до вечера. —

Марійка: Скажіть начальнику, скажіть.

Осип: Диви яка! Рада би все знати. А вже вам скажу. Мортко виноситься зі села.

Роман: Славити Господа!

(Входить Галя)

Галя: Гостеньки до нас. Витайте пане начальнику. (Іде до Мартусі, сідає коло неї або бере і саджає її на коліна).

Марійка: Чуєте Галю, Мортко зі села утікає.

Галя: Коби і сьогодні.

Осип: А громада корчму купить на громадський, читальняний дім.

Антін: Так, то але буде! Бо вже нам і сьогодні в читальни за тісно.

Галя: Гей, хто то йде до нас?

Марійка: Певно дядько Микетей ідуть.

Антін: (відчиняє двері). Гей, любі гостеньки, та то старий дідусь ідуть.

Роман: Дідусь, чоловік Божий, а витайте до нас.

СЦЕНА V.

(Входить Дідусь, дуже старенький, сивий, борода довга, в руці палиця, де можна то і ліри).

Дідусь: Слава Ісусу Христу!

Всі: Слава на віки.

Галя: (підбігає і веде його на середину сцени, Роман подає столець). Сідайте дідусю, прецінь до нас загостили.

Дідусь: Бог заплать за добре слово. Я іду з Гошова до Зарваниці, ось думаю, поступлю до вас діточки, подивлюся, що коло вас чувати, як вас Бог милує.

Осип: Славити Господа, якось живемо. А ви дідусю, все від церкви до церкви?

Дідусь: Все діточки мої. Іду, поки старечі ноги несуть. Іду і молюся Богу за гріхи свої, і за вас, мої любі.

Роман: А що там дідусю чувати по світі? Ви скрізь буваєте, ви все знаєте, чи на добро воно йде у нас, чи ні?

Дідусь: Ой зле діточки, дуже зле.

Галя: Господи! певно якесь нове нещастє!

Дідусь: Послухайте:

(Всі його окружають. Через цілий теперішний час бесіди дідуся скрипка грає тихесенько, ледво чутно, поволи якусь поважну арію).

Розстелилась руська Мати — гей далеко, гей широко — не добачить границь око — де Бескиди, де Карпати, — всюда повно зойку, стону — всюди плачуть Руси діти — ох бо тяжко тут нам жити. А опівніч при могилі — вітер сумно повіває — в безталанню і в безсилі — доля Руси пропадає. Меркне місяць, гасне зоря — чорна хмара начеб кара — покриває тьмами горя — край наш рідний — край наш бідний. А люд Божий безталанний, душу томить, руки ломить — а враг лютий і захланний — нашу нивку обсіває — і пожиток весь збирає — а ми плачем і горюєм — і бідуєм і нуждуєм.

І незгоду вічно множим — Ой не тихим миром Божим — ні спокоєм, ні дружбою — а сварнею і журбою — сієм нивку сю печальну, престрадальну. Брат на брата ворогує — зрада нишком тутки бродить — до нещастя всіх нас зводить — і погибель нам віщує. — А Русь плаче, Русь стра-

дає — Русь сльозами вмивається — і питає: діти, діти — і чомуся вам сварити? Чи не всіх я вас родила — сльозоньками вас омила. — А ви нині рідну неньку — добиваєте нещасні — і меч острий в її серденьку, — погружають діти власні...

От видите, яке горе над нами, яка печаль. Став брат на брата, забулася любов і враждою сієм ми нашу нивку... Горе тим, що ненависть сіють!

Осип: Свята правда! Не діжде ся свята Україна добра, доки її діти будуть жертися і сварити. Пропадем ми, напевно пропадем.

Роман: Гей, гей, коби то ми разом стали, разом трималися, то під українську стріху вернула би наша доля.

Антін: Тож що нам на заваді? Женім з хати всяку сварню, памятаймо всі, що ми діти св. України, та даймо балам утитися, а Бог поможе!

Дідусь: Певно, діточки, що так. Нехайже вам Господь Бог благословить на добре діло.

Осип: А ми, дідусю, вас бодай з тиждень не пустимо зі села. Я, яко начальник громади забираю вас до себе. Сьогодня спічнете собі, а завтра дасть Бог, вечером зайдем всі до Романа.

Роман: Просимо цілим серцем дорогих гостей.

Галя: Дідусю, ходіть до хатчини, там дам вам може молока напитися. (бере його під рамя і хоче виходити).

Дідусь: А ви начальнику уважайте, бо цигане скрізь крутяться по селах.

Осип: У нас їх не видно, а як би появилися, то я знаю, що з ними робити.

(Галя і Дідусь відходять).

Роман: Правдиво Божий той чоловік.

Осип: Господар вам був на цілім ґрунті. Кажуть, що сорок літ війтував. Ґрунт передав дітям, а сам ходить по церквах і спасає душу. Від нікого не возьме милостині, а де побуде день два, то діти научає, образки, хрестики дає.

Марійка: Я його памятаю, колим була така як Мартуся, такий самісенький був!

Осип: Тілько ти була троха менша сорока. А там, що таке? (за сценою чути голос Микетея:) Марш наперед, куме Семене, тримайте за карчило, бо несамовите, утече. (голос цигана) Пустіть пане ґаздо, ми бідні люде, пустіть. (голос Микетея:) Іди по доброму, а ні — то палиця!

Роман: Там що сталося? (Галя і Дідусь виходять з комори).

СЦЕНА VI.

(Входять циган, його тримає за обшивку Семен, і циганка, її веде Микетей).

Микетей: Пане начальнику, [illegible] (Мартуся ховається за Галю). Стій. циган [illegible] породо,

бо палицею по хребті потягну. Іду я селом, дивлюся, іде огида, ось циган і циганка. А я за карк, на кума Семена криккув і веду їх аж до вас.

Циганка: Пани ґазди, подаруйте, ми бідні...

Осип: Мовчи! Ти звідки?

Циган: Пане ґаздо, я бідний, слабий, я іду, роботи шукаю.

Микетей: Що побачу, то забираю...

Циганка: Дайте руку, я вам поворожу. Пане ґаздине...

Осип: Папері маєш?

Циган: Не маю, мені украли, я добрий чоловік, на худобу помагаю.

Осип: Я вам дам по селі волочитися, я вас научу! Микетею, до арешту замкнути, а обшукайте добре, бо то огонь еще підложить.

Микетей: Го, го, я вже знаю, як з такими пташками діло ладнати.

Осип: А арешт замкнути на дві колодки; з відтам не добудеся вже певно. Вартівники нехай добре уважають мені. Завтра рано пішлеся по жандармів.

Циганка: Пане ґаздо, за що нас замикають, ми добрі люде, ми нікому нич злого не робим.

Микетей: Марш! Ходи Антоне поможеш! (Антін іде). Ведіть Семене свою перепелицю, а я мого воробчика в гніздо заведу. На перед Парасю,

де Іванової хати — пашла! (Виходить Микетей, циганка, Семен веде цигана, Антін.).

Осип: Добре, що лишень двоє, а не ціла банда.

Галя: Аж боюся хати лишати.

Осип: Чого? Не бійтеся; з арешту не утікнуть. А варта буде уважати. Но дідусю, прошу вас до себе. Слава Ісусу!

Дідусь: З Богом оставайте

Роман: Най Бог провадить.

(Осип і Дідусь виходять).

СЦЕНА VII.

Галя: Тепер аж боюся відходити з хати.

Марійка: Та чого боятися, як Микетей буде.

Роман: Певно, що нема чого боятися. А я загляну по кождім куснику. Ось Мартуся вже і усипляє.

Галя: Я їй постелю хіба тутки на лаві.

Мартуся: Мамо, я ще не хочу спати.

Галя: Добре донечко, но все я тобі бодай кожушину тутки положу. (Кладе кожушину і хустку).

СЦЕНА VIII.

(Ті самі, Микетей і Антін).

Микетей: А що? зі мною нема жарту. Сидять

нташки. А що налебеділися! Но, тепер я тутки господар. Будем Мартусю байку казати, а ви не засиджуйтеся там, бо мені моя стара голову побє. Но ідіть, бо вже час.

СЦЕНА IX.

(Входять хлопці і дівчата, цілий хор).

Хлопець: Гей, та ходіть скорше, вже пора.

Роман: Ідем, ідем.

Галя: А ти Мартусю, бався коло дядька, мама скоро прийде.

Микетей: О, так не йде! А для старого нич не заспіваєте? Податок для мене!

Марійка: Що варта, то варта; як би не дядько, то би Галя не пішла на спів.

Хлопець: Як заспівати, то заспівати, та ми не від того. (Всі уставляються, Роман дірнгує):

ХОР:

До труда браття днесь ставаймо,
Хто вірний Руси-Неньки друг,
Весна йде — весну витаймо,
І всі берімся враз за плуг.

На нашій ниві ми пагами,
Счезай недоля довгих літ,
А як задзвоним ми косами,
То задивуєсь Божий світ.

А наше жниво як начнеся
Тоді пропаде вся вражда,
Бо руське жниво воля звеся
А руський труд — то свобода.

Антін: (по співі). А ти дитинко бався з дядьком, а я скоро забігну.

Микетей: Ідіть вже, ідіть, а не бавтеся!

ХОР (виходячи):

А наше жниво як начнеся
Тоді пропаде вся вражда,
Бо руське жниво воля звеся
А руський труд — то свобода.

(Кінчать співати за сценою.)

СЦЕНА X.

(Микетей і Мартуся).

Микетей: (Мартуся кладеся на лаві, а Микетей сідає на лаві против ньої, і набиває люльку). А що, дитинко, казати байку?

Мартуся: Кажіть дядьку, а красної.

Микетей: Скажу донечко, скажу. Слухай: Була собі маленька дівчина, називала ся Мартуся. А мала вона татуся, що любив її так дуже, як тілько можна свою дитину любити. А був той татусь дуже бідний і нещасливий. Бо найшлася стара відьма, страшна відьма. бодай не сконала,

що позавидувала татусеви маленької Мартусі і
ала дитину. І росла Мартуся при відьмі, і
знала, що її татусь кождого дня гірко плакав з
своєю дитиною. І просив Господа Бога, щоби вер
нув йому тую дитинку. Бо татусь хотів, щоби вон
росла як цвітка красна, як чар весняний, світл
і ясна, щоб їй незнаний був світ печали, страдан
і болю, щоб неба дали їй мирну долю... (По хви
ли). О, моя маленька засипляє, не дивота, і мен
старому очі зліпляються, а тут еще і люлька не
хоче тягнути (тихенько співає):

А дрімота коло плота,
Питаєся сон дрімоти,
Де будемо ночувати?
Де хатинка низенькая
Де дитинка маленькая (голова йому опадає на груди, дрімає).
Там ми будем спочивати, (все тихше).

Мале диття присипляти.. (засипляє, але помало і так, щоби сміху не будити в тих, що дивляться. Музика грає тихесенько дальше тоту саму арію. По довгій хвили, легесенько відчиняються двері, циган встромив голову, потім стає на порозі, розглядаєся, дає знати циганці, входять обоє тихесенько. Циганка бере Мартусю, разом з кожушком, циган тягне з жердки кожух і тихо виходять, музика все тихонько грає).

Микетей (рухаючися):

Там будемо спочивати,
Мале дитя...

СЦЕНА XI.

(Входить Роман).

Роман: Ов, Микетею, ви заснули? Господи, а дитина де?

Микетей: Що? (зриваєся) Я здрімався. Що, дитина? Ґвавт люде, дитина.

Роман (вбігає до комори, вибігає, біжить на двір, на сцену вбігає Галя, Марійка).

Галя: Що сталося!

Роман: Люде, одурію, дитини нема!

Микетей: (безсильно падає на лаву). Боже!

Галя: Мартуся! (омліла падає на руки Марійки, вбігають Осип, дідусь, Антін).

Осип: Романе, що сталося.

Роман: люде, одурію, дитини нема!

Семен: (вбігає) Гей, війте, за циганами. Добулися з арешту, утікли в ліс, то вони дитину украли.

Осип: Коні запрягати, хто може на коня, ціле село на всі сторони за ними. Романе, ти зі мною на фіру, Антін конем по жандармів. (Антін, Роман, Семен, Осип вибігають, Микетей підноситься і з плачем, накривши лице руками падає

перед образами на коліна. Дідусь, котрий зараз по вході разом з Марійкою відтирав Галю, котру посадили на лаві, дає її хрестик цілувати.

Галя: (відкриває очи). Моя дитина...

Дідусь: Да будеть воля Твоя, яко на небесіх і на землі! Не плач жінко, пішли всі і я піду, а може Бог позволить мені найти твою дитину, та тепер знай, що без волі Божої і оден волос з голови її не спаде і молися зі мною: Да будеть воля Твоя, яко на небесіх і на землі...

(Заслона спадає, кінець першого акта).

ОСОБИ ДРУГОГО АКТА:

РОМАН
ГАЛЯ
МАРТУСЯ
СЕМЕН
АНТІН
ДІДУСЬ
} з першого акта.

Перший ЦИГАН, той сам, що в першім акті.
Другий ЦИГАН.
Третий ЦИГАН.
Перша ЦИГАНКА, та сама, що в першім акті.
Друга ЦИГАНКА.
КРИВИЙ ДІД, (єсли можливо з ліром).
ОСТАП, проводир діда, літ 16.

Дієся в лісі, на прогалині.

ДРУГИЙ АКТ.

СЦЕНА I.

На середині сцени горить огонь (серед хворосту ставиться запалена свічка і накриваєся так званою умброю з лямпи). Другий і третий циган, друга циганка, кривий дід сидять до окола, курять люльки, Остап, сидить на боці.

II. Циган: Ну, говори криваку, що чувати коло тебе?

Кривий: А що чувати. Химка мене кинула, тепер сам світом ходжу, жінки шукаю.

II. Циганка: Бери мене...

Кривий: Чекай, нехай лисий з тобою женить-

ся, я не дурний, як оженюся, то возьму жінку
як лялю.

III. Циган: Іди, дурний, не ліпше тобі самом
по світі, по що одну губу кормити більше.

Кривий: Що ти знаєш циганська торба. Са
мому хіба сідай, та чекай, як найдеся хто, щ
дасть гнилку, або колач, пси би його зїли разо
з колачом. А так, як є баба, го раз инакше. Я
співаю, виводжу, аж коти казяться, а вона між
людей замішаєся і тягне, що удасться. А еще я
мудра баба...

II. Циган: Що там тепер люде мають. Перш
йшов на ярмарок, то брав сороківців жменю, а
тепер зломаного дутка не має. По коморах віте
свище. Ми якось підкопалися, і то до богача
казали, що має гроші, ага гроші, подерті холяв
і стара камизоля в скрини.

Кривий: А хто би пхався до комори. Я я
сам, то як розпущу хавку (через ніс заводить)
паньство ласкаві, людоньки милосердні, христі
яноньки побожні, господароньки миленькі (сво
ім голосом) а шлях би вас трафив, (через ніс)
господині побожненькі, поратуйте бідного каліку
без тата, без мами, без ноги і голови, голодного
і холодного, аби ви панували, аби корону мали
(своїм голосом) абисьте всі поздихали (через
ніс) аби вам родилося, аби вам щастилося, на

худібці, на овечках, на вівсікох і на гречках і на кождім кроці (своїм голосом) і на кольцях боці (співає):

Там на славі гуска,
Крилоньками плюска,
А за нею гусачок,
До дому не пуска!

А що, знаю заводити?

II. Циган: Аби ти здох діду, так людей туманити.

II. Циганка: А хлопчисько якийсь добрий, ти йому свій, що?

Кривий: Ая свій, як циган псови брат. Від малого тримаю, учу. Йому малим хтось тата і маму украв, я купив його відземком за пять ринських і два ґарці горівки.

III. Циган: А шануєся, чи дармо хліб їсть?

Кривий: Чорта шануєся. Я його годую й палицями й кулаками; нічо не помагає, все туман, руки в чужу кишеню не запхає. Не бійтеся, злодій з нього не буде. Я папері маю і за себе і за нього, оден жид за гроші дає такі папері. Раз видите, хотів утікати, а йому дав фасолі, що пів року як боз був.

III. Циган: Тобі було йому з малку так (показує на очи).

Кривий: Що, засвітити в очи? Та, коли я тоді

не був кривий, а сліпий; прецінь сліпий сліпого
поведе. А потому то я привидів; а за те мені н
ги покорчило (через ніс заводить) за гріхи тяж
кі, за гріхи страшні, за тата. за маму, кинул
пса в яму, цигана зловили, ноги поломили.

II. Циганка: Ти циганів не рухай, бо цига
дідови брат. А хто тебе висватав за Химку, як
я?

Кривий: Правда, така відьма була, як і ти.
пішла світами, щоби лишень до не засипала, зна
єте, за тоту церкву, що ми разом тое...

II. Циган: То забулося; я вже від тоді пят
разів з криміналу утік.

Кривий: А де старий ваш?

III. Циган: Пішов в село. І вона пішла. Мож
що трафиться (до циганки). Ну, стара, дава
фляшку.

II. Циганка: (плює через зуби) Нема фляшки

III. Циган: Що нема, повна єсть, давай!

II. Циганка: (запікає люльку при огни) Не
ма, на завтра треба.

II. і Ш. Циган: (зриваються) Давай горівку

Кривий: (сміеся) Ти красно попроси, то дасть

II. Циганка: (курячи люльку) Нема і не бу-
де!

II. Циган: (хватає палицю діда і сильно уда-
ряє циганку, тота кидаеся пазурами на нього,

третий циган, хватає її в пів і тручає на бік): Теремтет, я їй ножем по горлі, давай фляшку (хоче кинутися на неї, но Кривий сидячи затримує його рукою).

Кривий: Чекай, на, пий з моєї, (до Остапа) Гей, подай торбу. (Остап дає торбу). Тримай, а добре. (Остап приклякує, дід витягає фляшку, цілу ковбасу, кладе коло себе, і шукає дальше в торбі). А пала..ця де? Певнось зжер неробо!

Остап: (дуже лагідно) Я-ж не мав торби в руках!

Кривий: Що, еще пащекуєш? (тручає його зі всеї сили так, що Остап падає на бік, а дід ногою його відтручує). Маєш вечеру, тепер молися Богу і йди спати.

II. Циган: (оба цигане посідали, циганка присунулася до огню і сидить в кучки). Не бий хлопця, бо колись тобі віддасть. Давай Кривий фляшку.

Кривий: Напийся, а по трошки. А я йому дам еще на добраніч пару палиць, щоб добреся йому спало — гунцвотови.

II. Циган: (пє, і дає другому циганови, той пє, циганка нараз виривае йому з рук фляшку і собі тягне).

III. Циган: Та не все, по трошки, не пий, бо забю.

II. Циганка: Добра горівка, ха, ха, ха, моцна як твої ноги діду.

Кривий: Тепер мені давайте. Видите, що я памятаю на вас. (Бере фляшчину в руки і через ніс приспівує): Горівка сивуха, не добра псяюха, тай мокра до того, давай жиде много, будем пити, пити, пити доливати, доливати спати, спати танцювати, тай ще блохи бити (пе).

III. Циган: Добре ти діду научився. А куди ти ідеш?

Кривий: Або я знаю, де я йду. Був я на празнику, не наївся, не напився, а в дівчині залюбився. І косматa і горбата і крива і не бачить і не чує, та як за то поцілує, то раз дівка, хоч куда. Іду під границю, може де двоє дітей малих куплю, бо маю папери і на двоє дітей. А потім візочок десь дістану і коняку і буду їздив село від села. Дітям люде люблять альмужну давати.

II. Циган: А шандар, нічо не каже тобі?

Кривий: А де на діда шандар є. У мене папір вже всі шандари його в руках мали. Як злий, то кричить, а як добрий, то еще дасть пару новеньких, а я йому заспіваю, то посміеся.

Циганка: Та я тямлю, що у тебе було двоє дітей вже малих, хлопець і дівчина.

Кривий: Було, та нема (нахиляеся до ньої і тихо говорить, оглянувшися наперед, чи Остап

не чує). Я тілько їх учив, одному засвітив дротом ь очи, а дівчина без руки нині. Горбатий Федько купив одно, а друге взяли діди з заграниці. Ей не жартуйте а пийте.

II. Циганка (хватає фляшку, но зараз відбирає її III. циган, пють і їдять всі): А ковбаса куплена діду?

Кривий: Певно, що куплена. З чужого воза куплена. Циганко, давай хліба, я заплачу. (Циганка йде за сосну, і виносить хліб цілий, крає ь кусні всі їдять).

Ш. Циган: А хлопцеви не даси нічо?

Кривий: Нехай понюхає, як ковбаса пахне. Досить з нього; мудрий хлопець то і сам для себе і за господаря подбає. А він боїться заробити, то не треба й їсти. Та ні, я не лихий. Хлопче! (Остап зривається, дід кидає йому на землю кусень хліба) на, удавися! (сам пє і зачинає співати, другі підспівують):

Колисала баба діда,
Від сніданку до обіда,
Ой спи діду, не журися,
Як збудишся, то сказися.
Гоц, гоц, гоц.

Ой дідусю, ой дідусю,
Не питайся за Марусю,

Бо Маруся не така,
Не уміє тропака!

(Зривается і зачинає присюдами гуляти до окола огн
в руці тримає фляшку, а в другій ковбасу).

СЦЕНА II.

(надбігає I. Циган).

I. Циган: Що ви кричите, а то ти діду, сид
тихо! Не було нікого тутки.

II. Циган: Ані пса! В таку гущавину, хто заї
де.

I. Циган: (до третого цигана:) Ти Сандор йд
на край ліса, як би почув, що хто їде, або йде, т
дай знати, чуєш.

III. Циган: Чую, (скоро відходить).

II. Циганка: Що, певно трафилося що добре
го?

Кривий: (сідає на своє місце:) Потягнув со
лонини цигане, що?

I. Циган: Тебе діду носить по ночах.

Кривий: Або я тобі ворог, чи що? Кілько лі
ми ся вже знаєм.

I. Циган: Так мовчи, як що побачиш.

Кривий: Як лишень що доброго.

I. Циган: (шепотом щось говорить цигани
старій, а тая відходить:) Удалося, щоби лишен
не злапали.

II. Циган: Може коні?

Кривий: Минули тії часи, коли коні можна було брати. Тепер пута залізні, двері всюда на сто колодок, і зубами не вирвеш їх.

I. Циган: Ось і йде Матрупа.

(Входять розглядаючися стара циганка і циганка I., тота несе на руках обвинену спячу Мартусю. Всі зриваються (крім Остапа) і підбігають до ньої).

Кривий: Ха, ха, ха, а то роя злапали! Мало своїх маєш цигане!

Циганка I: Не кракай діду, бо біди собі напитаєш. Но тяжка, вона тяжка...

Циганка II: Тихше, бо збудиш!...

Циганка I: (кладе дитину. трохи від огня на земли і обтулює кожухом). Не збудиться воно, я їй дала під ніс губку, буде спати до білого дня.

Циган II: То дівчина?

Циган I: (всі сідають коло огня, лишень стара циганка сідає при дитині:) Дівчина! Ех, хлопи бісноваті. Вони нас до арешту заперли, еще і варту поставили. А ми минувшої ночи вже підкопалися під тую купу арештанцьку і мервою окрили діру. Хотів я чекати ночи і коні хапнути у війта. Де там, погнали пасли. Но добре, що удалося бодай тое.

Циганка I: Красна дитина, буде можна зар
бити.

Циган II: А як здогонять?

Кривий: Тобі конем бути, а не циганом. Х
нашого брата здогонить! Щоби в ліс, а за ліс
цілий світ вільний.

Циганка стара: Тутка нема чого боятися. О
зараз так за кривим дубом єсть сухий потік і ям
за котру і пес не знає. Коли я була єще мал
як твій діду провожатий, то ми три дні в тій я
сиділи. Ціле село шукало і не найшли. А бу
чого шукати; пять комір одної ночи ми обробил

Кривий: Добре знати. Я ту часто перше ходи
можна було часом що зробити. (бере фляшку). Н
цигане, пий, бо ти добрий злодій. (пє і дає циг
нови, той пє і дає дальше. А де ваші діти?

Циган II: Все єще вчера поїхало, ми лишил
ся, щоби бодай яку кобилку придбати.

Циган I: Я нарочно дався замкнути. Гада
варта буде при арешті, то всегда щось лучитьс
(пє і закусує).

Кривий: А здорова то дитина?

Циганка I: Хто там знає. Нехай я скупаю йо
в оріховім листю, то і рідна мати не спізнає.

Циган: Научиться заробляти на хліб. А бу
від чого.

Стара циганка: На що тобі небоже клопот

тепер всюда пантрують, всюда шукають. Щоби то близенько границя! А ту, хто купить дитину?

Циган I: Ти мамо не журися, я вже знаю, що робити.

Кривий: Знаєш що, продай мені, я заплачу.

Циганка I: Сказився дід, а тобі на що дитини?

Кривий: А на що тобі тоє знати? Мої гроші, а ти бери і замкни губу, щоби язик не утік. Слухай цигане, я маю папери, мені дитини потреба.

Циганка стара: Як платить, то нехай бере. Воно якесь біле таке, цигана з нього не зробиш.

Циган: Де ти діду набрав грошей тілько. Тепер діти дорогі. Передше не було ані жандармів, ані не треба було паперів; перед циганом була воля, а тепер, ще не возьмеш, а вже сидиш!

Кривий: Диви, він мене хоче учити! Я сам тоє знаю, або то мало дітей я мав. А ліпший товар, то і грошики ліпші. Я купую для себе, не на гандель. Кажи, кілько хочеш?

Циганка I: Даш сотку, то бери!

Кривий: Ти блекоту наїлася, чи що? За сотку — пару шкап і візок і жінку куплю, а дитина що, непотрібна губа. Єще намучитися треба, не знати, що зробити, чи очі випечи, чи ноги поломити, чи язик підрізати. Но, кажи цигане?

Циган: Дитина красна, богацька, і не мала. Сотка малі гроші; хочеш давай, а ні, то ні.

Кривий: (пє, і дає циганови). Три десятки дам і ґорнець горівки. Ти знав, того німака мойого, що Гнатко кликався. Я дав за нього пятку.

Циган II: Инші часи були!

Кривий: Ти сиди тихо; як майстер з майстром має діло, то челядник мовчи. — Хочеш чотири десятки, бери задаток, еще горнець додам горівки.

Циган: Не можна, не можна. (пє з фляшки).

Кривий: А пять береш?

Циганка стара: Бери, бери, то красний гріш.

Циганка I: Горівки пять горнеї мусиш дати!

Кривий: Напийся смоли. Дам два гарци, на мурованці поставлю.

Циганка: А як хто дізнаєся?

Кривий: Чорта зїсть лисого, а не дізнаєся! Аже то мені не новина. Диви, як я мого Остапа научив, як пес служить, а я його за те палицею годую. Береш, чи ні?

Циган I: Давай.

Кривий: Зараз, чекай! Дитину мені до старої Мехлички зараз завтра занесете, аби ніхто не знав. (Виймає із за пазухи великий гаманець і в шапку висипає гроші. Циган II. підсувався близше:) А ти, цигане, а що, у мене не вторгуєш. Іди на бистру воду. Тобі старий даю десятку, а у Мехлички завтра решту. (дає гроші, решту всипує

до гаманця і ховає). А пробуй мене оциганити, то знаєш, що єще єсть дідівський суд!

Циганка I : Що ти плетеш, або ми не порядні люде, чи що? Хто там хоче тебе циганити?

Циган I: А звідки ти діду грошей тілько взяв?

Кривий: Дурні люде дали. Що то за гроші. Бувало перше гроші, а тепер крайцарі тілько. Тепер напиймося на згоду. Диви, огонь погас, а то вже свитає.

Циганка I: Гей, десь дурні хлопи падькають.

Циган I: Вони певно пігнали на дорогу, бо наші йшли тамтуди. А тут і не думають шукати.

Стара циганка: Красна дівчинка, видно пещена дитина.

Мартуся: (чер[illegible]:) Мамо!

Стара Циганка: Цить, цить, спи (порається коло ньої).

Кривий: Дам я тобі мами, будеш мати доброго тата!

Циганка I: А [illegible] їй очи не випалюй, бо вже нич тоді не вартує.

Кривий: Най [illegible]сте проста і здорова, колись більше возьму, або сам оженюся з ньою.

Циганка I: Тобі діду, що по голові ходить?

Кривий: (чіхаєся) А ти не знаєш, що по голові ходить? Або я не хлоп, чи що, щобим не женився? (співає:)

Оженися пане брате,
Будеш панувати,
Жінка буде свині пасти
А ти загортати. (2).

Циган I: Гей, гей, тепер би мені смажениці, або курку, або солонини на цілу милю. А день вже настає. Пора мені переспатися. Гей всі ви ховайтесь так, щоби і сліду по вас не було, бо кині будуть трясти і шукати.

Циганка I: Чорта [illegible]ого найдуть по нас. Куда їм тутки! Сандор має очи як сокіл, добачив би із далечі. Ти стара іди з дитиною, де знаєш. Обмий, убери, то не проста дитина, дай їй тютюну напитися, помалюй красно і до ночи ані чичирк. Чула? пішла! (стара циганка бере дитину і счезає).

Кривий: Твоя баба цигане добра на Манахоского. Тому нас був Манахоский, війт дідівський на пять сіл, той як не словом, то палицею, а палицею найбільше. Пять доньок мав, а всі щастя зробили, найстарша пійшла за дідівського війта з Кальварії.

Циган II: У, соненько встає, а сніданочка нема! Діду, пошукай но фляшки. (тимчасом Остап, тихо в кутику укляк і молиться). А що твій хлопець, мухи ловить, чи що?

Кривий: Він в мене побожний. Нехай там. Чим

побожнійший, тим менший злодій. Мав я такого, що мені до горівки чогось додавав і до грошей брався. А йому за тое горівкою облив патли і підсмалив. Здох десь в лісі. (витягає еще малу фляшку). На добридень випем! (пе і дає дальше).

Циган I: Або то ми, цигане, не молимося. Мене учив старий Апраш пісню, що рано і вечір перше старі цигане співали. Чекай, як вона іде:

Хор, квартет.

Сонце світить, сонце гріє,
Циган очі вже відкрив,
Він не оре, він не сіє,
Не на то він, щоб робив.

Ми панами, не рабами,
Нам не звісна єсть біда,
Доки сонце понад нами,
Доки в коло свобода!

(По співі чути трикратний клич пугача: пугу, пугу, пугу! Всі зриваються! Циган II. в одній хвили розметує останки галуззя із огню. Все говориться дуже скоро, притишеним голосом).

Циган I: Утікайте! До печери. І ані пари з губи. А як до чого, за ножі. А ти діду счезай.

Кривий: А я сяду собі тутки, ідуть люде, може зароблю що.

Циганка: Діду, твій хлопець, щоби він..

Кривий: (сміючо дивиться на ню:) Не бійся, він мого, не циганського хову. (В тій хвили вбігає Циган III).

Циган III: Пст, еще суть на шмат дороги. Ідуть туда.

Циган I: Шандарі суть!

Циган III: Нема, бо не блищить нич до сонця.

Циганка: (звертаєся в сторону ліса, простягає руку, щось шепче. Циган I. і II. і III. відходять).

Кривий: Шепчи небоже, тілько поможе, що сліпій кобилі смерть!

Циганка: (дико обернена до нього:) Мовчи, як не знаєш, що казати!

Кривий: Тьфу! тобі навіджена. На, возьми той наплесник і ті порожні фляшки, бо часами, щоби не трясли (дає її клунок із плечей і фляшки). Махай чортова доню. (Циганка відходить).

СЦЕНА III.

(Кривий і Остап).

Кривий: (сідає, ноги бере під себе.) Ходи но хлопче тутки. (Остап підходить). Лягай тут коло мене і спи, доки тя ногою не тручу, а памятай, що ти німий і глухий і дурний. А справишся добре, ковбасу дістанеш. (Єсли має ліру, то бере ліру, а єсли не має, без ліри). А Господоньку ми-

лосердний, ласкавий, добрий, Матінко християнам Заступнице, на добридень всім душам помершим, щоби здорові жили, проживали, татунця, мамунцю шанували... щось не видно. Коби до буків не бралися. Або мені страх! Вже раз підошви палили і не спалили. Святий Отче Николаю, святая Варваро... (чути за сценою голос Семена: Туда, туда, на прогалині хтось є!) О, вже йдуть, абисьто ноги поломили, драби, гунцвоти..

СЦЕНА IV.

(Входять: Семен, Антін, Роман, кількох людей з хору).

Кривий: (голосно:) Поратуйте люде, сироту бідну, поратуйте. З роси, води, нехай Бог дає..

Роман: Татусю, звідки ви?

Кривий: З далека, татунцю рідненький, із Кальварії святої, від Матеньки Пречистої, від Гошова, Милятина, дайте бідному каліці...

Семен: Діду, не бачили ви циганів тутки!

Кривий: Ой бачив я їх ой бачив. Аби їх Бог покарав, аби їх Бог осудив, аби світа чорного не бачили. Обрабували мене тамтої ночи дві милі звідси, обрабували, хлопця побили, ледво ми тутки затягнулися.

Семен: А звідки ви йдете?

Кривий: Від Семенівки. Я каліка, а хлопець (торкає його незнатно ногою) німий. А на що вам

людоньки циганів; на що скаженили шукати.

Антін: Ага, на що нам! А ось дитину вкрали у того чоловіка.

Кривий: Господи, бачив хто такий гріх? Аби земля їх поглотила, аби погибли до тла. А колиж воно сталося?

Семен: Вчера, вчас з вечера.

Кривий: Та ви би за слідом, дитини не понесе в мішку, мусіли вози мати.

Роман: Нема сліду! Нема надії на мою дитину, нема і найменшої.

Кривий: Людоньки добрі, — майте милосердя, не крайте мого серця. Я би вам щось порадив, людоньки, щоби вам помочи.

Роман: Дідусю, неба вам приклоню, лишень говоріть!

Кривий: Єсть в Лукавци, то буде три милі звідси, тамтуда на опівніч.

Семен: Або-ж ми не знаєм?

Кривий: Єсть там баба ворожка, сліпа на одно око. Вона відьма, з циганами знаєся. Її беріть, а припечіть — то певно скаже, куди пішли. А туда їм дороги нема. Де зайдуть туда?

Семен: Коли бо бачили пастухи, що йшли туда якісь люде.

Кривий: Може і йшли, щоби слід затерти, а потім повернули лісом на зруб, ой бо цигане, то

мудрі... крадуть вони діточки, очи випалюють, ноженьки ломлять... рученьки крутять.

Ролан: (з розпукою): Людоньки, одурію!

Семен: Романе, спамятайся на Бога! Він тебе не лише!

СЦЕНА V.

(Входить Дідусь і веде обезсилену Галю. — Дівчата, між ними Марійка, окружають їх).

Дідусь: А що люде, нема сліду?

Семен: Ось, старець Божий, каліка, йде, каже, що бачив циганів, та сще якось.

Галя: Мартусенько моя, де ти, дитинко моя бідна, де ти...?

Кривий: Не плачте жамунцю. Бог потішить, не дасть дитині загибати, не дасть пропадати.

Дідусь: А ви чоловіче Божий, не думаєте, куда би нам шукати?

Семен: Вони кажуть, щоби на Лукавець, до старої Матрони, там, то найдеться дитина.

Дідусь: Може й добре кажуть. Ідіть, шукайте, а я людоньки, пійду сам, всі стежки старечими перейду ногами, постити буду, сльозами слід скрапляти.

Роман: (підходить до Галі і бере її за руку.) А ми Галю і собі підем. Одна у нас дитина, одно добро, котре нам Господь дав і того то добра ми

не забудем, ніколи! А треба дати і послідну свиту, то і тое дамо.

Галя: (до Дідуся:) Дідусю! Моліться Матінці Пречистій, а як треба, то я всю кров із під серця дам, щоби лишень раз еще побачили його мої очи.

Кривий: Коби знати, як виглядає дитина, та і я йду світом, за людей Богу молюся, долі для них прошу і ласки небесної, може де що зачую, то на крилах каліка прибігну, дам знати.

Галя: (горячково зриває дукач з коралів і дає Кривому:) Такий сам дукач має вона на собі. А найдете, то прийдіть, до смерти служити вам будем, батьком назвемо.

Кривий: (до себе:) Чорта назви татом. (голосно:) Дай вам Боже потішеньки, і Матінка Пречиста і св. Николай спомагай згубоньки шукати, старців вспомагати... а я бідний каліка, три дні хліба кусня не мав в губі, а сирітка бідна...

Семен: Ось вам діду алмужна. Скиньтеся люде по грошеві на бідного, (всі, хто має, той дає). А нам тутки нічого шукати, куда зайде туда? В місточку вже жандарми знають. В гущавині не скриються, сеж не шпилька, а люде. Дебрів тут нема. Казали тато небіщик, що раз як цигане підкопалися під комори, то цілий той ліс люде пересмотрили і не найшли нічого.

Дідусь: Ви вертайте. Молоді ідіть до Лукавця.

та хрань Боже якої нечести, питайте добрим словом. А ти Романе і ти Галю ідіть до церкви і припадьте перед престолом й ударте поклоном і просіть Бога о поміч. Він оден має силу; Він оден дасть свою поміч! Його просім а Він нас не покине: (клякає він, а Марійка і Антін підтримують його, Роман успокоює Галю). Господи і Боже наш: Ти, що світ в ласці маєш своїй, спаси, спаси, помилуй нас. Не дай пропасти бідній сироті, змилосердися, потіш, заступися за сиріткою бідною, нещасною. Не дай, щоби пропала вона як в полі билина. Помилуй нас Господи, помилуй, амінь! (його підносять).

Хор:

Хто потішить, хто поможе,
Хто заступиться за нами;
Отче світа, Творче Боже,
Не лиши нас сиротами!

Серед горя, болю, зради,
І ворожого навіта
Луч надії, луч відради
Низпошли нам Творче світа!

І помилуй безталанних,
Не лишай нас без опіки,
З рук безчесних, окаянних,
Свободи Ти Русь во віки!

При кінци співу занавіса падає, конець акту другого.

ОСОБИ ТРЕТОГО АКТА:

РОМАН
ГАЛЯ
МАРТУСЯ.
СЕМЕН.
МАРІЙКА.
АНТІН.
ДІДУСЬ.
МИКЕТЕЙ.
ДАНИЛО.
Перший ЦИГАН.
Перша ЦИГАНКА.
КРИВИЙ ДІД.
ОСТАП.

Парубки, дівчата. Цілий хор І. акта.

Діеся в три роки пізнійше, в лісі, при дорозі, що веде до Кальварії під Перемишлем. Сцена — лісна околиця, если можна високий хрест. Дорога вузка, доокола неї гущавина.

ТРЕТИЙ АКТ.

СЦЕНА І.

(Кривий дід, идить під хрестом і завивае воі торби. На боці стоїть Остап, а коло нього Мартуся, змінена не до пізнання, ціле лице і руки дуже чорні, прибрана дуже бідно, на ній торбинка).

Кривий дід: Ледво чоловік ліг, а вже день. А красний день. Завтра відпуст на Кальварії. Ідуть людоньки, буде для нас жниво. А мене аж кортіло

зайти, побачите ся з своїми. І на Буковині діди, та гунцвоти. Трохи я боявсь, но не дуже. Де Кальварія, а де тії сторони, звідки тота мала... Оплатилося. Взяли цигане злодії за ню гроші, та за тое дівчина, як золото. Люде дивляться на ню, тай сиплять грошаками... Злодій жид вчера в ночи не хотів до корчми пустити, каже запізно... Як нес чоловік мусів спати на голій землі. Тепер, поки рано, мушу там зайти і подивитися; там вже мусить бути безліч наших... (глядить на сплячих): А вони гниють еще й досі, (палицею штовхає Остапа і Мартусю): Ану, нероби, дармоїди, вставайте, досить пухнути, до роботи треба братися. (Остап встає, протирає очі, потім легко будить Мартусю і підводить на ноги). А що паннунцю, виспалася? Ходи до мене, пацір мов.

Мартуся (боязливо підходить до него, очі опущені на землю): Звідки ти?

Мартуся: З Буковини, з Садогори.

Кривий: Чия ти?

Мартуся: Ваша.

Кривий: А твоя мама?

Мартуся: Моя мама...

Кривий: Но, скорше неробо, бо тя перехрещу (підносить палицю).

Мартуся: Ой, не бійте... Моя мама померла на Буковині.

Кривий: Кажи, припіваючи.

Мартуся (жалісно): Людоньки добрі, християне милосерні, поратуйте бідну сироту, як билиноньку в полі...

Кривий: А памятай, абись мені ані на хвилину не замовкла. Хочеш хліб їсти, то працюй; іди тепер (до Остапа). А ти легаре, пильнуйся, бо тя не визволю на діда. Сьогодні будуть люде туда йти на відпуст, аби мені було доста грошенят. А як бись що вкрав, то кости поломлю. А тій жабі скажи, що як буде плакати, то так сперу, що попамятає. Єще до сьогодні синці має за тамтой раз. На, маєте сніданок (кидає їм кусень чорного хліба), а будете через день пильно робити, то є вечір кажу вам цибулі дати, або стиранки. (встає). Я йду до корчемки, а ви тутка уважайте, може хто буде йти (відходить, но не криваючи, а просто).

Остап (сідає під хрестом, Мартуся коло него): Тихо дитинко, не бійся, не плач.

Мартуся: Остапе!

Остап: Що Параню?

Мартуся: Утікаймо!

Остап: А де, куда? Як раз ми хотіли утечи, то здогонив і страшно, страшно побив нас. Єще до сьогодня на твоїм тілі сліди. А мене вуглями палив, на підошви огонь клав. Таж то звір, не чо-

ловік. Тепер хвалиться, що ми більше не утечем. Безпечний.

Мартуся: Тихо Остапе, може де в корчах сидить, може чує. Остапе, де моя мати?

Остап: Не знаю я. То вже давно, дуже давно. Три зимі минуло від тоді, як тебе цигане украли. А він купив тебе. Циганка скупала тебе в оріховім листю і ти стала така чорна.

Мартуся: А ти бачив мою маму?

Остап: Бачив, як тебе бачу, і маму бачив і тата бачив. Така добра мама, так плакала.

Мартуся: А я їх не тямлю. Часами сняться мені. Десь ,така красна хата з садком і мама в коралях. Остапе, утікаймо. Нехай і смерть буде, щоби не тут.

Остап: Маленька ти еще на смерть. Я вже сам не тямлю, кілько то літ, кілько то зим. Щоби знати, що не зловить, треба утікати далеко, по лісах таїтися, бо люде злапають, жандарам дадуть, а дід відпитає. Він має на нас папір. (За сценою чути хоральний спів):

Чиста Діво, Божа Мати,
Не лиши нас благодати,
І в потребі, і в пригоді
Будь все з нами в руськім роді!

Остап: Компанія іде, сідай Параню. Перше

мусіли тебе инакше звати, но дід і імено твоє украв.

(Дальший чути спів, та вже голоснійший).

Безталанних і печальних,
Утішай Ти всіх страдальних,
Всіх, що плачуть і ридають,
В сльозах сіють і збирають!

Остап: Людоньки добрі, поратуйте сироту, дайте святу алмужну до Пречистої Діви, до святого Николая, хреста Христового, до св. Варвари, до ран Спасителя, до всіх душечок, що померли і в пекло попали. Отче наш, іже єси на небесі...

Мартуся: Людоньки добрі, поратуйте милосерні християне, сироту бідну, як билину в полі. (Серед того входить хор, Семен, Антін, Микетей, Роман; оден з хору несе на тичці завязану хустку, многі ідуть з молитвословами):

СЦЕНА II.

(Всі на середині співають:)

Ми тя молим щирим словом,
Русь святу окрий покровом,
Духом мира і обнови,
Духом згоди і любови!

О Пречиста, о Єдина,
Умоли у Твого Сина,

Умоли нам благодати,
О Маріє, Божа Мати!

(По співі) **Семен:** Ось і хрест. Давно вже я не йшов туда. Літ буде двайцять.

Данило: Бож то далеко від нас, двайцять миль! Не йшлиб ми так далеко, бо й у себе в церкві можна Богу і Пречистій Діві помолитися. Та вже всі ми шлюбували собі, що пійдем разом з вами Романе, може Пречистая Діва вислухає молитви вспільної і змилосердиться над вами.

(Остап і Мартуся все своє повторяють:)

Роман: Нехайже Господь Бог заплатить вам і винагородить за ваш труд. Серце моє віщує, що все воно пропало, що не найдеся вже потіха для нашого серця. Та вічно, і до смерти будем умоляти милосердія Божого, і помочи Пречистої Діви.

Данило: А Вона потішить і прийме молитви ваші і вони зворушать ціле небо. Може би нам відпочити тутки?

Семен: Ні, людоньки. Тут зараз корчемка має бути, не знаю, чи туда, чи туда (показує рукою), там коло корчемки буде можна хліба купити, бо нашого вже не стало, а може і гербати дістане. І наші, що йдуть з заду, постягають ся там. А ось видите, і тут бідні просять милостині; якийсь хлопець і дівчина, дайте людоньки, по крайцаро-

ви (всі дають гроші до Остапа шапки).

Роман: А з відки ви ідете?

Остап: З Буковини, ідем добрі люде, від волоського краю.

Микетей: Зі всіх сторін убожина йде до Пречистої Діви.

Роман: А ти донечко, як називаешся?

Мартуся: Парася, дідова доня, мама на Буковині померла.

Роман: Бідна дитина! На тобі осібно дитинко і пяточок і ось паланичку. Помолися, за малою дівчиною, сиріткою Мартунею (отирає незнатно сльози).

Семен: Пора нам людоньки йти дальше. А ти хлопче, як будуть туда йти люде, і питати за компанією, скажи, що ми ось тут, при корчемці. Ходім в Імя Боже.

Хор:

Під Твою милость, прибігаєм Богородице Діво, молитв наших не презри в скорбих; но от бід ізбави нас, Єдиная, Чистая і Благословенная (серед співу виходять).

Мартуся: Сховай Остапе гроші і паланицю, в вечер будем їсти.

Остап: Щоби то знати, що дід не здогонить. Ось такий ліс густий. А хто знає, чи він коли о-

ставить нас самих... Та хто нас доведе, хто охоронить?

Мартуся: Бог Остапе! Нераз, як мене дід так бив страшно, то я молилася тихо і мене не боліло. Остапе утікаймо! Все в гущавину, перед себе, а там Бог нас накормить і поведе дальше.

Остап: Добре Параню, пійдем нехай буде, що хоче. Зловить дід, то нехай забє, все мені одно. Но там люде йдуть, чекай, як перейдуть, то ми підем там, за той яр і дальше корчами. (обоє начинають повторяти свою жебручу бесіду).

СЦЕНА III.

(Входить Галя і Марійка, вже жена Антона).

Галя: Диви, Марійко, яка бідна дитина!

Марійка: Сирота мабуть.

Галя: І моя Мартуся така булаби, а може й більша. Тілько, що у ньої така головка, як соненько ясне (підходить і глядить на Мартусю): Як ти дитинко називаєшся?

Мартуся: Параня.

Галя: А маєш маму?

Мартуся: Моя мама умерла на Буковині, а тато дід.

Галя: Бідна сирото! Нехай тобі Господь Бог благословить, щоби ти здоровенька зросла на потіху всім і радість. Ось тобі грошик і булка, схо-

вай дитинко (дає гроші і булку, виходить на середину сцени). Ой Марійко, коби мене Бог потішив, то я не вколішках йшла би до св. образа Пречистої Діви, яби кров свою дала каплю по капли.

Марійка: Уповай на Бога; Він чуда діє, Він опечалить і Він потішить! Там певно подибаєм старого дідуся нашого, може він що знає.

Галя: Тілько часів, а він все ходить, питає, навідуєся, дає вістку. Обіцяв: "Єсли єще ногами волочити буду, то там на Кальварії подибаємся. Святий чоловік! Тому ми всі йдем, щоби його бачити. Но ходім. Якось наших, що осталися за нами, не видно, Знаєш, щось мене тягне до тої бідної сироти (підходить до Мартусі, гладить її і цілує). Рости, дитинко на славу Божу! Не знаєте, туда пішла наша компанія?

Остап: Туда пішли (показує), там корчемка, вони при ній ждуть.

Марійка: Так ходім! А ви діточки здорові оставайте (обі відходять).

Мартуся: (По хвили). Остапе!

Остап: Що Параню?

Мартуся: Як мене тая жінка поцілувала, то мені так солодко стало. — Остапе, утікаймо! Дід певно не в корчмі, а ми ходім. Всі за Бога спо-

минають — ходім до Бога — ходім шукаймо моєї мати.

Остап: Дійся воля Божа! Щоби лишень дід не надійшов (йде на край дороги, глядить, йде на другу сторону) не видно нікого. Скидаймо торбини (скоро скидають торби і наплечники, встають, беруться за руки). А єще Мартусю, помолімся Богу, щоби нас ізбавив, (клякають обоє). Отче наш, іже єси на небесіх (ціле говорять до кінця, Мартуся за ним повтаряє. По молитві встають). Тепер ходім!

Мартуся: Ходім — до мами. (Обоє беруться за руки і йдуть в противну корчмі сторону).

СЦЕНА IV.

(Входить Дідусь, хреститься перед хрестом (єсли є хрест) і тихо шепче молитву. Потім голосно:)

Не гадав я, що Господь позволить мені єще раз бачити тоті сторони. — Підупала моя сила, ногами ледво вже міряю святу земленьку. Но тутки мусів ся поспішити. Певно, сьогодні, або й завтра будуть тут і Роман і Галя й всі, тоті добрі люде. Тяжкий допуст Божий. Ані сліду по нещасній дитині. Де я не був, де не питав, нігде ані сліду. Все в руках Божих, а там, де нужда найбільша, де вже нема ніякої надії, там поміч Божа найблизша. (По хвили:) Но я умучився. Ся-

ду хіба де в корчиках, тай спічну трохи, а потім дальше (йде на бік, за сцену).

СЦЕНА V.

(Входять Кривий і І. Циган).

Циган: А ти гадав, що нас чорт вирве, що я тебе не подибаю нігде, що?

Кривий: Тихо, цигане навіджений, бо еще почують!

Циган: (затримує так Кривого, що оба суть плечима відвернені від місця, де сиділи Остап і Мартуся). Я тихо не буду, а ти мені давай еще десятку, бо така була згода. А ні, то я бебехи з тебе випущу, і дівчину заберу до себе. Не бійся, еще за ню мені заплатять добре.

Кривий: Або відбереш, або в криміналі зігниеш, а писок стули, бо провожатий чує. (Обертаєся, глядить і нараз хватаєся за голову). Гей, Остапе, Паранько, а де ви? Бодай тя грім тріс. Диви, повтікали, торбини лишили! Гей пускай, треба шукати! Драби! Вже другий раз утікають! Шукай за слідом!

Циган: (тримає його). Ти мой, мене не здуриш, бо я циганська кров! Казав бахурам поховатися, а тепер дурня граєш? Давай гроші!

Кривий: Відчепися, повтікали! То той гунцвот Остап, може і заклив дорогу, та то три роки до-

нерва, дістанеся там, щоби до Унева, а там йому люде скажуть. Но я їх дістану в руки, очи повипалюю, скажена дівчинисько, мале а утікає. Пускай!

Циган: Давай гроші! (шепотом но досить голосним:) Діду, умієш крадену дитину купити, а платити нема кому, що?

СЦЕНА VI.

(Входить скоро Дідусь).

Дідусь: Люде, змилосердіться. Я все чув, я знаю вас. Не бійтеся, я нікому не скажу, дістанете гроші! Майте Бога в серцю, то ви украли три роки тому дитину, дівчинку.

Кривий: (вириваєся циганови і хватає обоїма руками дідуся). Тихо, ти дідівськая породо. Ти підслухуєш, о, не діждеш ти того. (Кидає його на землю і коліном придушує).

Циган: Скоро, поки нікого нема, зроби йому капут і в корчі, а потім в світ.

Дідусь: Люде, я Богом кленуся; я нікому не скажу.

Кривий: (одною рукою шугає по торбі, дуже горячково). Цигане, давай ножа, мого десь нема!

Дідусь: Господи, не помяни їм гріха!

Циган: (прискакує і подає Кривому ніж). На, а раз і добре!

(Кривий хватає ніж, підносить в гору, но в тій хвили вбігає Роман і Антін. Хватають Кривого в полевину, ніж видирають, другі рівночасне хватають цигана, той вирваєся; на надаремне, все тоє діеся в одну мить, инші підносять Дідуся).

Роман: Господи, душегубці! Дідусю, се ви, за що вони вас хотіли зі світа згладати?

Дідусь: Господи Боже, сильна рука Твоя і будь тобі слава во віки. Люде слухайте, ось тоті два украли твою Мартусю, Романе. Я чув їх бесіду, дитина тут була, но або втікла, або дід десь сховав її.

Роман: (падає на коліна, взносить руки в гору). Господи, спаси її з таких рук. Господи помилуй, Господи мене карай, а поверни її до нас. (Плаче; Антін його підносить).

Данило: Тримайте їх добре. Хлопці, ремінями їм руки повязати, а цілко. А ти діду говори, де дитина!

Кривий: Говори до сухої верби, хлопе, не до мене.

Микетей: А як би їх як припечи?

Данило: Не можна. Єсли по доброму не скаже, то по злому ми не маєм права його неволити.

Циган: Люде, пустіть мене, я не винен. То він мав дитину, і каже, що ось доперва утікла вона.

Роман: Той циган був тоді в нашій хаті, я пізнаю його. Чоловіче, я тобі дам, що схочеш, скажи, де дитина.

Циган: Діда питай, не мене, я нічого не знаю.

Дідусь: Люде, моє серце мені каже, що дитина найдеся.

СІЦЕНА VII.

(Входить скоро Галя і Марійка).

Галя: Що се такого, що се за гамір!

Роман: Галю, молися Богу. Жиє наша Мартуся, тоті два украли її, но не хочуть сказати, де вона. Той дід мав її при собі.

Галя: (клякає перед Кривим і складає руки). Чоловіче, глянь на мене, я колись була молода і здорова, а сьогодні я близька гробу. Я три роки день і ніч плачу й побиваюсь. Май Бога в серцю. Половицю маєтку бери, а скажи, чи вона жиє, чи здорова?

Кривий: Питай вітра в полі, не мене!

Роман: (підносить Галю). Не плач, здайся на Бога, чей потішить.

Галя: (нараз скоро хватає Романа за руку). Романе, то вона була, то Мартуся була тутки під хрестом, ось перед хвилею! Я бачила її, мене тягнуло так до ньої, лишень лице чорне — но тепер знаю, що то вона.

Марійка: Правда, но деж вона єсть, ми ледво відійшли, як почули крик і вернулися.

Антін: (нараз хватає кривого діда за груди і

остро:) Гей діду, ти уміє: людей мордувати, а хлопського ножа ти не покуштуєш би? Люде, огонь класти, припечем їх, сейчас скажуть. (Трясе дідом).

Кривий: Та вона, вона, бу[illegible] дідько з нею! Хочеш печи, мені не перешкода. — Утікла, шукай собі! А як мене ударишь, то разом зі мною в криміналі посидиш.

Данило: Таж ми всі виділи дівчину і хлопця, далеко не зайшли. Микетей, по шість хлопців нехай веде одного й другого, а скорше трупом пасти, а не пустити душегубців з рук. А ви киньтеся на дороги, питайте людей, таж нині "кумпанії" йдуть. Вечером зберіться всі на Кальварії при церкві. Діда і цигана ведіть до села того, що йшлисьмо через него, там посадіть кождого на осібний віз й до міста з ними і віддайте їх в руки жандармам. Дальше, з Богом а мудро. Тримайте кріпко, бити не бийте, а не схоче йти, то на руках несіть. (Діда й цигана виводять).

СЦЕНА VIII.

Дідусь: Люде не тратьте надії. — Бог Вседержитель не оставить нас, потішить і поможе. Всі станем питати й розпитаєм. А тепер помолімся Богу, за тое, що Його поміч повидимо есть над нами. (Всі клякають під хрестом).

Хор. (Співає довільну побожну пісню).

ОСОБИ ЧЕТВЕРТОГО АКТА:

РОМАН.
ГАЛЯ.
МАРТУСЯ.
ОСИП.
СЕМЕН.
МАРІЙКА.
АНТІН.
ДІДУСЬ.
МИКЕТЕЙ.
АННА.
ОСТАП.

Парубки, дівчата, два хори, мужеський і жіночий. Сцена представляє вільну околицю. Мущини з косами, жінки з серпами при піднесенню занавіси співають:

СЦЕНА І.

Хор:

Лан розлогий перед нами,
День великий, Божий час,
Гей задзвоним ми косами,
Аж озвеся сила в нас.

(жіночий)

А ми з серпом дружно станем,
І пшеничку всю зіжнем.

(всі)

І на небо оком глянем
І пісень слави вознесем:

Боже! на Руси пітьма скрізь і горе,
Повний нещастя бідний, руський край,
Сльоз ми пролили повне, повне море.
Боже нещасним долю красшу дай!
Нашу долю безталанну
В руську хату приведи;
І потіху бездоганну
Низпосли, ах низпосли.
Творче неба, творче світа
Тебе молить Русь свята,
Кровю, потом, слізми змита
Єсть вона.
Заступи нас Вишний Боже,
Осіни нас неба власть,
Поміч Божа горе зможе,
І нещасним долю дасть!
Усміхнеся нам преясна
Наша доля золота,
І во віки буде щасна
Русь свята!

(По співі розходяться одні в одну, другі в другу сторону; остають Роман, Осип, Семен.)

Осип: Якось Господь Бог допоможе. Ви Романе не тратьте надії. Славити Господа Бога, що дитина жие, а знайти, знайдеся.

Роман: Що вже й жандарми нашукалися, розписано письма і ось рік цілий, а о моїй нещасній дитині ані чутки.

Семен: Досвідчає Господь Бог, та і потішить. А ми до роботи, щоби аж звеніло (відходять; — по хвили входить кілька дівчат з серпами).

Хор:

Калино, калино,
Чому не цвитеш,
Ой чому дівчино,
Серденько дівчино,
Ти замуж не йдеш?
Калина, калина
Зівяла цілком,
Дівчина, рибчина,
Ягідка єдина
Ах вічним спить сном!

Анна: Ей дівчата, то сумна пісня, нам би веселої заспівати, ліпше будем жати. Та ось Галя йдуть. Бідна жінка, за сльозами вже й світа не бачить Божого.

СЦЕНА II.

(Ті самі і Галя, Марійка).

Галя: Здорові дівчата, співаєте, та сумної пісні.

Анна: Ми би й веселої заспівали, єслиб знати, що то уйме вашого болю.

Галя: Для мене дівчатонька потіхою буде —

одна смерть. Нема моєї Мартусеньки. А я була так її близько, і гладила її головку і не спізнала, що се моя кров.

Марійка: Видно, така була Божа воля. А нам не судити Господата Бога і не ставати з Ним на суд. Верне Він твою дитину й верне з нею веселість до твого серця. Та ходім до роботи, красний день, то по дві коши як нічо зіжнем.

Анна: Гей будем жати, аж земля буде дудніти. Та, щоби ви Галю бодай раз еще заспівали нам, як то передше бувало. Тоді аж любо було з вами жати.

Галя: Поник мій голос й не співати мені, та для вашої заохоти заспіваймо разом.

(Входить Антін, Роман і кількох мущин з хору, так, що незначно цілий мішаний хор єсть на сцені).

Хор:

Заспіваєм перед жниво́м,
Наша пісня най звенить,
Чаром, маєм, раєм, дивом,
Русь нехай ся все красить!

Повна щастя і погоди
Най стає на свій загін;
Звуком мира, звуком згоди
Най звенить народний дзвін!

Народний клич нехай озвеся,
Й будить всіх на вспільний труд,
Одно всім нам най серце бєся
В одно стає — весь руський люд.

А як станем до роботи,
То здивуєсь світ цілий,
Повні сили і охоти
Скосим ми загін той свій.

Як хлібець внесем до хати,
На потіху діточкам,
То і зможем заспівати,
Слава Руси, слава нам!

Роман: А тепер пора нам ставати до роботи. Ти Галю за серп не берися, а вертай до хати.

Анна: Ні, ми не хочем такого. Ви Галю мусите перший сніп зжати, а на нашім то ми вже самі не дамо вам робити. Ходім (дівчата і жінки окружають Галю і співають):

А як станем до роботи,
То здивуєсь світ цілий,
Повні сили і охоти
Скосим ми загін свій.

Як хлібець внесем до хати,
На потіху діточкам,
То і зможем заспівати,
Слава Руси, слава нам!

(Відходять а за ними відходять мущини).

СЦЕНА III.

(Остає сам Роман, задуманий прислухуєся пісни, потім надходить Микетей).

Микетей: Гей Романе, а ти що, чому своїх робітників не пильнуєш!

Роман: Біда дядьку, тай годі! Хіба не бачу я, як Галя що день слабша, що день блідніє і гине із тоски. Дитини нема, а єще як жінка умре, то тоді уже й мені не жити на світі.

Микетей: Бог отець всім нам. Ти Галі робити не дай, на аптику не жалуй, а якось воно буде. Ну, йди до роботи, а я зажду єще на твого наймита, поможу йому бочку з водою знести з воза. А вечером толока, тож то буде роботи. Ходи! (оба виходять).

СЦЕНА IV.

(Музика тихо грає, за сценою чути спів мішаного хору. Співають побожну пісню, одну строфку, потім хор мовкне. На сцену виходять: Осип і Мартуся. обоє страшно збіджені, Мартуся ледво на ногах тримаєся. Задержуються на краю сцени).

Мартуся: Осипе, я вже дальше не зайду.

Осип: Сядь Мартусе, відпочинь. Тут так тихо, єсь-в холодку заснеш, а я погляну, може тутки де єсть водиця. Таж ми вже так довго йдем, блукаєм, то може дійдем до того села, де твоя мати й отець.

Мартуся: Я дуже голодна.

Осип: Чекай, я назбираю тобі ягідок, а вечером може де підночуєм, то добрі люде дадуть їсти. (Музика грає, як передше, хор співає другу строфу).

Осип: Там женці жнуть. Можеби їх попросити хліба. Коби лише не прогнали від себе. Мартусе, хтось йде, сховаймося в корчі, може дід. (В тій хвили, коли хочуть відходити, на встрічу їм йде старий дідусь).

Дідусь: Слава Ісусу Христу.

Обоє: Слава на віки.

Дідусь: А де так діточки ідете? Не бійтеся мене, я вам злого не зроблю. А ти хлопче мені такий знакомий. Ну сідайте коло мене (бере їх за руки) ось тут, не бійтеся. Я не злий чоловік (сідає і наче приневоляє їх сісти коло себе). Ось вам по паланичці, і кусник сала, покріпіться, бо ви певно голодні, (витягає із торбинки і кладе перед ними). Ось вам і ножик і соли грудка (обоє їдять.) Страх, як горячий день. А людоньки, як ті пчоли трудяться, хлібець збирають. А як тебе маленька зовуть? Не бійся, я старий, божий чоловік, мене нема чого лякатися.

Мартуся: В дома мене звали Мартуся, а дід кликав Парася.

Дідусь: Дід, кликав тебе Парася? А то був

твій тато? (Мартуся змішана, дідусь гладить її головку). Скажи ти синку, чи то сестричка твоя?

Осип: Ні дідусю! Я був довго у одного кривого діда. Аж раз цигане украли малу дівчину десь в тих сторонах і продали дідови.

Дідусь: Господи! Дивні суть діла Твої! Говори синку чи не був то такий кривий дід, що як не було нікого то просто ходив?

Осип: Той сам. Під Кальварією ми утікли від него і довго блукаєм по лісах, боїмося жандармів і діда, бо він має на нас папери.

Дідусь: (взносить очи до неба і молиться тихо, потім бере головку Мартусі і цілує. Музика сильнійша, за сценою хор сильно співає):

Бог потіхи нас не лишить,
Бо над нами неба власть,
Бог поможе, Бог потішить
І відраду серцю дасть!

Дідусь: (встає і підносить Мартусю, і Осипа). Чуєте діточки, Бог вже потішив. А ти Мартусе, чи тямиш тата маму?

Мартуся: Ні, лише молюся за них.

Дідусь: І твоя молитва довела тебе тутки!

СЦЕНА V.

(Входить Микетей).

Микетей: Господи, дідусь! А нехай вам Гос-

подь дасть радість і потіху, щосьте заглянули до нас. Чекайте кликну на Романа.

Дідусь: Почекайте. Слухайте Микетею, а то Роман там жне?

Микетей: І Роман і Галя і старий війт, всі наші.

Дідусь: Видите Микетею, зіслав Бог нині велике жниво радости. Видите тоту дівчинку, то — Мартуся.

Микетей: (оніміли з дива, хвильку промовити не може, потім скидає капелюх і шепотом майже): Мати Пречиста! тепер позволь мені умерти вже; (йде до Мартусі, цілує її в голову і змішаний звертає ся до дідуся:) Що нам робити? Чи кликнути на Галю?

Дідусь: Кликнути можна. Но ви Микетею сховайтеся з дітьми ось тут, а вийдете, аж я вас закличу, бо велика радість моглаб Галі пошкодити, треба її підготовити до того. Но йдіть, а пильнуйте дітей ліпше, — як тоді. Ідіть діточки, то добрий чоловік, і моліться Богу, бо велика жде вас сьогодні радість.

Микетей: (кричить). Гей Романе, Галю, а ходіть живо тутки. Дідусь прийшли. А ходіть! (бере за руки Мартусю і Осипа і виходить. За сценою чути голоси): "дідусь! дідусь"! (і всі біжуть, і окружають дідуся).

Галя: Славити Господа, що ви заглянули до нас.

Роман: Витайте найдорожший із всіх гостей.

Семен: А ми ждали і ждали на вас тай діждалися.

Дідусь: Людоньки, така вже Божа воля, щоби на радість ждати нераз дуже довго. Бо Бог хотяй зішле смуток і біль, то таки все потішить, все поратує. (Галя отирає очи). І ти Галю, не плач, досить вже того плачу, прийшла хвиля потіхи для тебе.

Галя (хватає його за руку): Дідусю, чи ви то знаєте?

Дідусь: Знаю, то все в руках Господа. І знаю що за все Йому треба покірно дякувати і від молитви все починати. Ось вже недовга хвиля, а ти Галю і ти Романе побачите вашу дитину, бо найшлася вона, добра, хотяй бідна. (Галя падає на грудь Романа) Богу подякуйте, Матери Пречистій, дякуйте перше всего, а радість на потім. Моліться щиро: "Отче небесний, могучий Боже, Твоя опіка все нам поможе, і Твоя сила все буде з нами, і хотяй очи миєм слезами, то ти нам ласки шлеш світло гоже, Боже могучий, великий Боже". (Відходить на бік, дає знак Микетеєви, бере за руку Мартусю, і Осипа виводить й каже): Романе, Галю, се твоя Мартуся, а се син твій.

Галя: Дитинко моя! (Обоє з Романом хватають Мартусю в обняття, загальна радість, по хвили Роман і Галя цілують руки дідуся).

Дідусь: Не мені дякуйте! Господу Богу дякуйте, а потім тому хлопцеви. Він беріг її, він учив молитви, він утік з нею і завів її аж тут.

Роман: Сином нам будеш, все що моє, то і твоє (цілує його, Галя обіймає дитину, Микетей плаче).

Дідусь: Бог дав смуток, Бог дав й радість. А тепер прийміть ту дитину з Його рук і плекайте, й ховайте, щоби виросла вона на славу Богу, на честь України. І еще раз славім і величаймо Господа.

(Хор цілий співає довільну пісню або псалом, по скінченню котрого занавіса опадає).

Кінець.

БАЧИЛИ ВИ І ЧИТАЛИ ВЖЕ УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС:

„КАНАДИЙСКИЙ ФАРМЕР"

ЯКИЙ ВИХОДИТЬ У ВЕЛИКІМ ОБЄМІ НА 12 СТОРІН?

Як ні то напишіть по оказове число, або сейчас запренумеруйте його собі.

"КАНАДИЙСЬКИЙ ФАРМЕР" є часописом в котрім Ви завсігди знайдете найновійші новинки з цілого світа, новинки з рідного краю, цікаві та поучаючі статті, гарні оповідання для молодих і старих, добрі поради як для фармерів так і для робітників.

"КАНАДИЙСЬКИЙ ФАРМЕР" старається завсігди викорінювати народні блуди і пороки, та показує українському народові дорогу, яка веде до кращої будучности.

"КАНАДИЙСЬКИЙ ФАРМЕР" є щиро - українським часописом, все стоїть при своїм народі, бо до народу належить.

"КАНАДИЙСЬКИЙ ФАРМЕР" є не лише найбільшим і найпопулярнійшим часописом але і найтаншим так в Канаді як і в Злучених Державах.

Постарайтесь, щоби "КАНАДИЙСЬКИЙ ФАРМЕР" знаходився в кождій українській хаті.

КОШТУЄ ЛИШЕ ДВА ДОЛЯРИ НА РІК.

Передплату шліть на адресу: —

CANADIAN FARMER

120-122 King St., Winnipeg, Man.